

Віталій Тироль

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Vitalii Tyrol

Ivan Franko National University of Lviv

EXTRATERRITORIAL JURISDICTION OF STATES PARTIES TO THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

The article studies features of spread of the territorial jurisdiction of States Parties to the European Convention on human rights outside its sovereign borders. The analysis was performed by analyzing the European Court of Human Rights. In particular, it analyzed cases of spread of the jurisdiction of states and establishing its responsibility for the acts of its diplomatic and consular representatives; diplomatic missions that operate outside its territory; action on board aircraft or ships registered in that State or flying its flag; military presence on the territory of another state, political support or other military, political and economic influence; and also extending the application of the Convention to the dependent territories of the State Party. Evidence was provided that the Court's practice has been extended extraterritorial principle of jurisdiction, and the extraterritorial application of the European Convention on Human Rights is based on the establishment of jurisdiction by virtue of the actual effective overall control over the territory.

Keywords: European Court of Human Rights, territory, obligation, violation, responsibility.

Постановка проблеми. У міжнародному праві, як і в будь-якій національній правовій системі, повага і захист прав людини може бути гарантована лише при наявності ефективних засобів судового захисту. Коли право порушується, доступ до правосуддя має основоположне значення для потерпілої особи. Це один з найважливіших компонентів системи захисту і забезпечення дотримання прав людини. Загальноприйнято, поняття "доступ до правосуддя" використовується для позначення можливості для людини подати позов до суду, а також можливості суду розглянути і винести рішення по справі.

В епоху глобалізації держави у все більшій мірі впливають на життя людей за межами своїх суверенних кордонів. Цим пояснюється і збільшення оскаржуваних випадків на основі екстериторіального поширення юрисдикції держав і зростаюче значення цього питання в цілому, яке у свою чергу лежить у площині, як національного, так і міжнародного права. Дана стаття розглядає поняття юрисдикції держави в рамках міжнародного права, зокрема, за основу взято Європейську конвенцію з прав людини (далі – ЄКПЛ або Конвенція).

В силу статті 19 ЄКПЛ для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї створено Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд), який функціонує на постійній основі. Статтею 1 Конвенції передбачено, що Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.¹ Звідси випливає, що питання, чи заявник підпадає під юрисдикцію держави-учасниці Конвенції надзвичайно важливе. Тим не менш, текст Конвенції не дає вказівок щодо точного значення поняття такої "юрисдикції" держав-учасниць. Це поняття є центральним питанням даної статті. Прецедентне право ЄСПЛ слугуватиме основою для вивчення його значення.

¹ Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 1950 року (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (2017, жовтень, 22).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять праці відомих правознавців у сфері як теорії міжнародного права, так і загальної теорії права, права Європейського Союзу, зокрема, це такі автори: М. Антонович¹, І. Галкін², Д. Гудима³, Л. Гусейнов⁴, Т. Жалій⁵, О. Плотніков⁶, П. Рабінович⁷.

Основними нормативними джерелами, що були використані для дослідження проблеми стали Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 р. та Протоколи до неї⁸, Регламент Європейського суду з прав людини від 04.11.1998 р. із змінами та доповненнями в редакції від 01.11.2003 р.⁹, Закон України "Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції" від 17.07.1997 р. в редакції від 01.11.2003 р.¹⁰, Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. в редакції від 02.12.2012 р.¹¹

Мета статті: розкрити особливості поширення територіальної юрисдикції держав-учасниць за Європейською конвенцією з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Порушення прав, на яке скаржиться заявник повинно мати місце в межах територіальної юрисдикції держави-члена або на території, що фактично нею контролюється. Так, наприклад, держава-відповідач може нести відповідальність за дії своїх дипломатичних і консульських працівників за кордоном. Зокрема, у справі *M. v. Denmark*¹² заявник, з метою покинути Східну Німеччину (Німецьку Демократичну Республіку; далі – НДР) увійшов в приміщення посольства Данії в Східному Берліні (*події 1988 року*). Не отримавши дозволу щодо свого виїзду, заявник відмовився покидати приміщення посольства. На прохання данського посла, східнонімецькі поліцейські вивели заявника з приміщення посольства. В подальшому він був умовно засуджений до позбавлення волі, провівши 33 дні в ув'язненні. Заявник, серед іншого, скаржився, що його право на свободу та особисту недоторканність передбачене статтею 5 Конвенції було порушено, коли він був переданий у руки східнонімецької поліції.

Європейська комісія з прав людини (далі – Комісія) відзначила, що скарга в основному була спрямована проти данського дипломатичного представництва та визнала, що держава є відповідальною за дії своїх дипломатичних і консульських представників за кордоном. Дії данського посла, на які скаржився заявник, відповідно, підпадають під юрисдикцію данської влади за змістом статті 1 ЄКПЛ. Що стосується скарги, поданої заявником відповідно до статті 5 Конвенції Комісія

¹ Антонович, М. (2000). Конвенція про захист прав людини та основних свобод у судах європейських держав та перспективи її застосування в Україні. *Право України*, 6, 23–67.

² Галкін, І. (2014). Особливості юрисдикції європейського суду з прав людини. *Часопис Київського Університету права*, 4. <www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe> (2017, жовтень, 22).

³ Гудима, Д. (2015). Принцип екстериторіальності у практиці Європейського суду з прав людини. *Право України*, 2, 113-127.

⁴ Гусейнов, Л. (1999). Просторові межі дії Європейської конвенції з прав. *Український портал практики Європейського суду з прав людини*, 1. <<http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=108>> (2017, жовтень, 22).

⁵ Жалій, Т. (2013). Правовий статус Європейського суду з прав людини за міжнародно-правовими нормами. *Порівняльно аналітичне право*, 3-2. <http://www.pap.in.ua/3-2_2013/2/Zhalii%20T.V..pdf> (2017, жовтень, 22).

⁶ Плотніков, О. (2016). Юрисдикція Європейського суду з прав людини щодо окупованих територій. <http://www.academia.edu/8403194/Юрисдикція_Європейського_суду_з_прав_людини_щодо_окупованих_територій> (2017, жовтень, 22).

⁷ Рабінович, П.М. (2000). Вплив рішень Європейського суду з прав людини на національну юридичну практику: спроба порівняльної характеристики. *Вісник Академії правових наук*, 2, 11-19.

⁸ Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 1950 року (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (2017, жовтень, 22).

⁹ Регламент Європейського суду з прав людини від 04.11.1998 р. із змінами та доповненнями в редакції від 01.11.2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_067> (2017, жовтень, 22).

¹⁰ Закон про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та Протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції 1997 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>> (2017, жовтень, 22).

¹¹ Закон про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>> (2017, жовтень, 22)

¹² *M. v. Denmark*, 14 October 1992, (decision of the European Commission on Human Rights). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["M. v. Denmark, 14 October 1992"\],"itemid":\["001-1390"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

встановила, що його арешт був проведений поліцією НДР. Згодом заявник був засуджений судом НДР. Зважаючи на це, Комісія дійшла до висновку, що порушення права заявника на свободу та особисту недоторканність не було спричинено діями данського посла.

Цілком логічно, що подібними є висновки Комісії про поширення юрисдикції держави, коли йдеться про дипломатичні місії, які здійснюють свою діяльність і реалізують політику держави за межами її території. Конвенція про спеціальні місії 1969 р. визначає такого роду місію як тимчасове представництво держави, яке направляється однією державою до іншої за узгодженням з останньою для вирішення особливо важливих питань або для виконання спеціального завдання¹. За постійними посольствами зберігається повсякденне обслуговування офіційних зносин. У вирішенні інших питань ключова роль відводиться спеціальним місіям.

За суб'єктивним критерієм виділяють спеціальні місії держав-членів міжнародної організації. Цікавою є справа *Al-Jedda v. the United Kingdom*², де встановлювалась юрисдикція держави в рамках проведення спеціальної миротворчої місії Організацією Об'єднаних Націй (ООН). Зокрема, ця справа стосувалась затримання і тримання під вартою (арешт) іракської цивільної особи протягом більше як трьох років (2004-2007) у центрі тимчасового затримання осіб в місті Басра (Ірак), котрий був у віданні британських сил. Уряд Сполученого Королівства стверджував, що арешт заявника був пов'язаний з діями Організації Об'єднаних Націй (ООН), а не Сполученого Королівства.

Суд зазначив, що, під час вторгнення в березні 2003 року, не було ніякої резолюції Ради Безпеки ООН, що передбачає розподіл ролей в Іраку. У травні 2003 року Сполучене Королівство і Сполучені Штати Америки, змістивши колишній режим, взяли під свій контроль забезпечення безпеки в Іраку, а роль ООН полягала лише в наданні гуманітарної допомоги і допомоги у формуванні тимчасового уряду Іраку. Більш того, Суд не вважав також, що наступні резолюції Ради Безпеки ООН змінили цю позицію, оскільки у Ради Безпеки ООН не було ні ефективного контролю, ні влади над діями чи бездіяльністю військ в рамках багатонаціональних сил. Суд встановив, що затримання заявника не було пов'язано з ООН. Це мало місце в слідчому ізоляторі в місті Басра, контрольованому виключно британськими військами, тому заявник повністю був в межах повноважень та контролю Сполученого Королівства. Таким чином, Суд погодився з більшістю Палати лордів, що арешт заявника був пов'язаний із Сполученим Королівством, і що, відповідно, він підпадає під юрисдикцію Сполученого Королівства для цілей статті 1 (обов'язок поважати права людини) Конвенції.

Держава також є відповідальною за дії на борту літаків, зареєстрованих у цій державі, або суден, що зареєстровані у цій державі або плавають під її прапором, а також за дії державних сил безпеки, що діють за кордоном про що ілюструють справи: *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*³ та *Ocalan v. Turkey*⁴.

Справа *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* стосувалася сомалійських та еритрейських мігрантів, які плили із Лівії і були перехоплені в морі італійською владою та відправлені назад до Лівії.

Дослідивши матеріали справи, суд прийшов до висновку про те, що заявники підпадали під юрисдикцію Італії. Було підтверджено принцип міжнародного права, закріплений, зокрема, і у Італійському навігаційному кодексі, про те, що у відкритому морі судно підпорядковується юрисдикції тієї держави, під прапором якої воно плаває. Події мали місце виключно на борту кораблів італійських збройних сил, екіпажі яких були у складі виключно з італійських військовослужбовців, відповідно заявники перебували під безперервним та виключним де-юре і де-факто контролем італійської влади.

Щодо справи *Ocalan v. Turkey*, у якій турецькі суди попередньо видали сім ордерів на арешт заявника та поширили повідомлення про розшук (червоне повідомлення) по лінії Інтерполу. *Ocalan*

¹ Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 1950 року (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної ради України. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (2017, жовтень, 22).

² *Al-Jedda v. the United Kingdom*, 7 July 2011, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Al-Jedda v. the United Kingdom, 7 July 2011"\],"itemid":\["001-105612"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

³ *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*, 23 February 2012, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Hirsi Jamaa and Others v. Italy, 23 February 2012"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-109231"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

⁴ *Ocalan v. Turkey*, 12 May 2005, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-69022"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

був звинувачений в організації озброєної банди, ціллю якої була реалізація терористичних актів та підриив цілісності турецької держави. У лютому 1999 року при сумнівних обставинах, представниками влади Кенії він був доставлений в аеропорт Найробі (Кенія) та взятий на борт літака, де його чекали представники турецьких сил безпеки. Згодом, він був доставлений до Туреччини. Заявник скаржився на те, що Туреччина порушила ряд його прав, передбачених Конвенцією, а саме статтю: 2 (право на життя), 3 (заборона жорстокого поводження), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 6 (право на справедливий судовий розгляд), 7 (ніякого покарання без закону), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 9 (свобода думки, совісті і релігії), 10 (свобода вираження поглядів), 13 (право на ефективний засіб правового захисту), 14 (заборона дискримінації), 18 (межі застосування обмежень прав) і 34 (право індивідуальної заяви).

Суд зазначив, що заявник був заарештований співробітниками турецьких сил безпеки всередині повітряного судна, зареєстрованого в Туреччині, відповідно заявник фактично перебував під юрисдикцією турецької влади.

Юрисдикція держави виходить за межі її кордонів і у випадках, коли йде мова про військову присутність на території іншої держави, політичну підтримку чи інший військовий, політичний та економічний вплив, а також будь-яку підтримку сепаратистського режиму.

Зокрема, у справі *Loizidou v. Turkey*¹ заявниця скаржилась на порушення її права власності в результаті окупації і контролю північної частини Кіпру турецькими збройними силами. Встановлюючи чи Туреччина поширювала свою юрисдикцію над північним Кіпром, Суд нагадав, що поняття юрисдикції не обмежується національними кордонами держави і якщо державою-учасницею Конвенції здійснює ефективний контроль над територією за межами своїх кордонів, у неї можуть виникати зобов'язання згідно Конвенції. Суд, також зазначив, що здійснення ефективного контролю впливає із факту здійснення прямого контролю через збройні сили чи через підпорядкування місцевої адміністрації. Більш того, не важливо законно чи незаконно вона здійснює ефективний контроль над територією за межами своїх національних кордонів. При цьому, важливим є те, що у будь-якому випадку держава зобов'язана забезпечити на такій території, права і свободи людини передбачені Конвенцією.

В даному випадку, Туреччина визнала, що заявниця втратила контроль над своєю власністю в результаті окупації північної частини Кіпру турецькими військами і створення там "Турецької Республіки Північного Кіпру" (далі – ТРПК). Отже, Суд прийшов до висновку, що оскільки Туреччина здійснює ефективний загальний контроль над північним Кіпром через свою військову присутність, вона є відповідальною відповідно до норм Конвенції за політику і дії влади ТРПК.

Велика палата у справі *Cyprus v. Turkey*² підтвердила цей висновок. Зокрема, серед іншого, у цій справі уповноважені представники від Туреччини додатково стверджували, що ТРПК була політично незалежною від неї і, отже, Туреччина не може нести відповідальність за її дії.

Суд підкреслив, що відповідальність Туреччини в рамках Конвенції не може обмежуватися діями її власних солдатів і чиновників, які працюють в північній частині Кіпру. Туреччина також є відповідальною за дію актів місцевої адміністрації (ТРПК), яка укріпилась в силу турецької військової та іншої підтримки. Туреччина, таким чином, поширює свою юрисдикцію відповідно до норм Конвенції. Варто відзначити, що дана справа стала першим випадком, коли Суд прийняв рішення щодо справедливої сатисфакції саме у міждержавних справах.

У нещодавній практиці Суду (2016-го року) розглядалась також справа (*Mozer v. the Republic of Moldova and Russia*)³, коли незважаючи на окупацію частини території однією державою іншої держави Суд визнав територіальну юрисдикцію відразу обох держав-учасниць Конвенції. При цьому, характер зобов'язань для кожної з держав по справі був різним.

Ця справа стосувалась затримання чоловіка за підозрою в шахрайстві, відповідно до розпорядження судів самопроголошеної "Придністровської Молдавської Республіки" (далі – ПІМР).

¹ *Loizidou v. Turkey*, 23 March 1995, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57920"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

² *Cyprus v. Turkey*, 10 May 2001, (Grand Chamber – judgment on the merits). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Cyprus v. Turkey, 10 May 2001"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-59454"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

³ *Mozer v. the Republic of Moldova and Russia*, 23 February 2016, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23 February 2016"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-161055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

Заявник скаржився, зокрема, що він був незаконно заарештований і утримувався під вартою, і що він був відсутній на деяких судових слуханнях щодо його утримання під вартою. Крім того, він стверджував, що йому не була надана необхідна медична допомога, і що його утримання під вартою здійснювалось у нелюдських умовах. Більш того, він скаржився, що йому не дозволили бачити його батьків і його пастора. Врешті-решт він скаржився, що у нього не було ефективних засобів юридичного захисту.

Суд прийшов до висновку, що факти порушення норм Конвенції на які посилався заявник підпадають під юрисдикцію як Республіки Молдова, так і під юрисдикцію Росії. Він зазначив, зокрема, що, хоча в Молдови не було ефективного контролю над діями органів ПМР в Придністров'ї, той факт, що цей регіон визнаний в рамках міжнародного публічного права частиною території Молдови породжує її зобов'язання щодо цієї території відповідно до статті 1 ЄКПЛ, що полягають у використанні всіх можливих і наявних юридичних та дипломатичних засобів, задля гарантування здійснення прав відповідно до Конвенції тих, хто там живе. Звідси випливає, що Молдова мала позитивне зобов'язання, що полягало у її обов'язку забезпечити або гарантувати дотримання прав людини, а також приймати різні заходи для здійснення і захисту її прав.

Що стосується Росії, то Суд не відступаючи від своєї попередньої практики, прийшов до висновку про те, що ПМР була в змозі продовжувати існувати тільки через російську військову, економічну і політичну підтримку. За цих умов даний регіон значною мірою залежить від російської підтримки, що є достатнім доказом того, що Росія продовжувала здійснювати ефективний контроль і вирішальний вплив на владу ПМР. Отже, слід зробити висновок про негативний характер зобов'язань Росії, що полягали в утриманні від дій, здатних порушити права людини, передбачені ЄКПЛ.

В даному випадку, Суд дійшов до висновку про те, що Республіка Молдова, виконавши свої зобов'язання щодо заявника, зробивши суттєві юридичні та дипломатичні зусилля, щоб підтримати його, та не порушивши будь-яким іншим чином його права відповідно до норм Конвенції, не нестиме відповідальності. У той же час, беручи до уваги місцезнаходження заявника, Суд дійшов висновку, що Росія несе відповідальність за порушення Конвенції.

Цікавою є справа *Soering v. the United Kingdom*¹, що стосувалася ситуації де прийнятий акт держави-учасниці Конвенції на своїй території може мати наслідки і вплив на території іншої держави, а отже саме вона є відповідальною за порушення прав заявника передбачених Конвенцією, якщо такі порушення будуть мати місце на території цієї іншої держави. У цій справі заявник, громадянин Німеччини, утримувався у в'язниці в Англії в очікуванні екстрадиції до Сполучених Штатів Америки (США). Йому були пред'явлені звинувачення у вбивстві батьків своєї подруги. Він скаржився, що, незважаючи на дипломатичні запевнення, він ризикує бути засудженим до смертної кари у разі його екстрадиції в США. Він стверджував, що у разі його видання, він буде підданий нелюдському і такому, що принижує гідність, поведженню і покаранню, оскільки у статусі "смертника", люди проводять кілька років у крайньому стресі в очікуванні виконання кари.

Суд нагадав, що Конвенція не регулює дії держав, які не є його учасниками, а також не вимагає від Високих Договірних сторін ввести стандарти Конвенції у відносини з іншими державами. Проте, рішення держави-учасниці конвенції видати когось може призвести до її відповідальності згідно з Конвенцією, у випадку, де існував ризик, що дана особа буде піддана катуванню або іншим видам жорстокого поведження в разі екстрадиції. У даному випадку Суд, дослідивши матеріали справи, прийшов до висновку, що Сполучене Королівство порушило б статтю 3 (заборона тортур і нелюдського або такого, що принижує гідність, поведженню чи покаранню) Конвенції, якщо заявника буде екстрадовано до США.

Освітлюючи дану тематику надзвичайно важливими видаються положення статті 56 ЄКПЛ, згідно якої будь-яка держава може при ратифікації чи будь-коли після цього заявити шляхом повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи про те, що дія цієї Конвенції поширюється на всі чи деякі з територій, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною (ч.1 ст.56 ЄКПЛ)². При цьому, важливим нюансом є те, що дія Конвенції поширюється на територію або території,

¹ *Soering v. the United Kingdom*, 7 July 1989, (judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Soering v. the United Kingdom, 7 July 1989"\],"itemid":\["001-57619"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, жовтень, 22).

² Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 1950 року (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної ради України. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (2017, жовтень, 22).

визначені в повідомленні, з тридцятого дня після отримання цього повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи, а положення цієї Конвенції застосовуються до таких територій з належним урахуванням місцевих вимог (ч.2,3 ст.56 ЄКПЛ)¹. Відповідно до ч. 4 ст. 56 ЄКПЛ держава, яка зробила таку заяву може будь-коли після цього оголосити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції.

Отже, дія Конвенції щодо залежних від держави-учасниці Конвенції територій поширюватиметься на певну територію не лише за вище перелічених у статті умов, а також і за умови, якщо договірна держава зробила відповідну заяву на підставі статті 56 Конвенції, а це в свою чергу впливає на відповідальність такої держави-учасниці у випадку порушення норм Конвенції на цій території, а також на визнання скарг прийнятними за територіальним критерієм. Це відповідно стосується і Протоколів до Конвенції.

Слід також зазначити, що така заява держави автоматично втрачає силу, якщо залежна територія стає незалежною, а подальші заяви проти держави-метрополії відповідно будуть оголошуватися несумісними (справа *Church of X. v. the United Kingdom*).¹ В іншому випадку, якщо залежна територія інтегрується до основної території держави-учасниці Конвенції, Конвенція автоматично застосовується до цієї колишньої залежної території, незалежно чи стосовно цієї території держава попередньо робила відповідну заяву (справа *Hingitaq and Others v. Denmark*).²

Висновки. Територіальна юрисдикція ЄСПЛ в контексті положень ст. 1 Конвенції тісно пов'язана з юрисдикцією держав-учасниць, яка, у свою чергу, не завжди обмежується їхньою територією. Таким чином, слід зробити висновок, що у практиці Суду набув поширення екстериторіальний принцип визначення юрисдикції, причому екстериторіальне застосування ЄКПЛ ґрунтується на встановленні юрисдикції держави в силу фактичного ефективного загального контролю над певною територією.

Уряд держави-відповідача може подати заперечення, що заявники не перебувають чи не перебували в межах її юрисдикції і просити Суд визнати таку скаргу несумісною з положеннями Конвенції, якщо скарги стосуються дій, які відбувалися поза межами території договірної держави. Звідси також зрозуміло, що Суд відхилитиме заяви як такі, що не сумісні з Конвенцією у випадках коли не існує жодного зв'язку між подіями, котрі відбувалися поза межами території держави-учасниці і органом влади в межах юрисдикції цієї держави. Однак, визнання відсутності територіальної юрисдикції держави-відповідача по справі не звільняє Суд від обов'язку провести розслідування і встановити, чи підлягають заявники юрисдикції однієї або кількох держав-учасниць за статтею 1 Конвенції. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду, спір вирішує сам Суд.

Таким чином, можна стверджувати, що Європейський суд з прав людини має достатньо широкі повноваження в галузі контролю за дотриманням державами-учасницями Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод та протоколів до неї, що робить його унікальним органом з точки зору найбільш передової міжнародної системи захисту прав людини та її основоположних свобод.

References:

1. Konventsiia pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny vid 1950 roku [The European Convention on Human Rights (adopted 1950)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
2. Antonovych, M. (2000). Konventsiia pro zakhyst prav liudyny ta osnovnykh svobod u sudakh yevropeiskykh derzhav ta perspektyvy yii zastosuvannia v Ukraini [The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Courts of European States and the Prospects for its Application in Ukraine]. *Pravo Ukrainy* [The law of Ukraine], no. 6, 23 – 67 [in Ukrainian].
3. Halkin, I. (2014). Osoblyvosti yurysdyktsii yevropeiskoho sudu z prav liudyny [The peculiarities of the jurisdiction of the European Court of Human Rights]. *Chasopys Kyivskoho Universytetu prava* [Journal of Kyiv University of Law], no. 4 <www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe> (2017, October, 22) [in Ukrainian].

¹ *Church of X. v. the United Kingdom*, 17 December 1968, (Commission decision). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Church of X. v. the United Kingdom"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-3072"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) > (2017, жовтень, 22).

² *Hingitaq and Others v. Denmark*, 2006, (Commission decision). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng# {"fulltext":\["Hingitaq and Others v. Denmark, 2006"\],"itemid":\["001-72219"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) > (2017, жовтень, 22).

4. Hudyma, D. (2015). Pryntsyp eksterytorialnosti u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Principle of extraterritoriality in the practice of the European Court of Human Rights]. *Pravo Ukrainy* [The law of Ukraine], no. 2, 113-127 [in Ukrainian].
5. Huseinov, L. (1999). Prostorovi mezhi dii Yevropeiskoi konventsii z prav [Spatial boundaries of the European Convention on Human Rights]. *Ukrainskyi portal praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny* [Ukrainian portal of practice of the European Court of Human Rights], no. 1. <<http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=108>> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
6. Zhaliy, T. (2013). Pravovyi status Yevropeiskoho sudu z prav liudyny za mizhnarodno-pravovymy normamy [The legal status of the European Court of Human Rights under international-legal norms]. *Porivnialno analitychne pravo* [Comparative analytical law], no. 3-2. <http://www.pap.in.ua/3-2_2013/2/Zhaliy%20T.V..pdf> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
7. Plotnikov, O. (2016). Yurysdyktsiia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny shchodo okupovanykh terytorii [The Jurisdiction of the European Court of Human Rights concerning the Occupied Territories]. <http://www.academia.edu/8403194/Юрисдикція_Європейського_суду_з_прав_людини_щодо_окупованих_т_ериторій> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
8. Rabinovych, P. M. (2000). Vplyv rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na natsionalnu yurydychnu praktyku: sproba porivnialnoi kharakterystyky [Influence of decisions of the European Court of Human Rights on national legal practice: an attempt of comparative characteristics]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk* [Herald of the Academy of Legal Sciences], no. 2, 11-19 [in Ukrainian].
9. Rehlement Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 04.11.1998 r. iz zminyamy ta dopovnenniamy v redaktsii vid 01.11.2003 [Rules of the European Court of Human Rights adopted 04.11.1998 with amendments and additions in the wording of 01.11.2003]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_067> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny 1950 roku, Pershoho protokolu ta Protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii» vid 17 lypnia 1997 roku. – № 475/97 [Law of Ukraine "On ratification of the 1950 Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, First Protocol and Protocols No. 2, 4, 7 and 11 to the Convention" of 17 July 1997]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97-vr>> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy «Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny» [Law of Ukraine "On the implementation of the decisions and application of the European Court of Human Rights practice"]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
12. M. v. Denmark, 14 October 1992, (decision of the European Commission on Human Rights). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["M. v. Denmark, 14 October 1992"\],"itemid":\["001-1390"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
13. Konventsiia pro spetsialni misii vid 8 hrudnia 1969 roku [Convention on Special Missions from December 8, 1969]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_092> (2017, October, 22) [in Ukrainian].
14. Al-Jedda v. the United Kingdom, 7 July 2011, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Al-Jedda v. the United Kingdom, 7 July 2011"\],"itemid":\["001-105612"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
15. Hirsi Jamaa and Others v. Italy, 23 February 2012, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Hirsi Jamaa and Others v. Italy, 23 February 2012"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-109231"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
16. İçalan v. Turkey, 12 May 2005, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-69022"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
17. Loizidou v. Turkey, 23 March 1995, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57920"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
18. Cyprus v. Turkey, 10 May 2001, (Grand Chamber – judgment on the merits). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Cyprus v. Turkey, 10 May 2001"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-59454"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
19. Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23 February 2016, (Grand Chamber – judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23 February 2016"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-161055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
20. Soering v. the United Kingdom, 7 July 1989, (judgment). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Soering v. the United Kingdom, 7 July 1989"\],"itemid":\["001-57619"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
21. Church of X. v. the United Kingdom, 17 December 1968, (Commission decision). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Church of X. v. the United Kingdom"\],"languageisocode":\["ENG"\],"itemid":\["001-3072"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].
22. Hingitaq and Others v. Denmark, 2006, (Commission decision). <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Hingitaq and Others v. Denmark, 2006"\],"itemid":\["001-72219"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> (2017, October, 22) [in English].